

No demokrātijas uz totalitārismu

Sasniedzamais rezultāts

- Es analizēju un zinu, kā vēstures avoti skaidro demokrātijas vājuma cēloņus Eiropā un Latvijā 20. gadsimta 20.–30. gados.

1. uzdevums

1.1. Noskaidro, kā radās un kā darbojās 3 ietekmīgākie nedemokrātiskie režīmi Eiropā:

- komunistu;
- fašistu;
- nacistu!

Pirms darba veikšanas iepazīsties ar avotu A un B!

Pēc dotā parauga izveido cēloņsakarību shēmas! Shēmās ataino šo režīmu rašanos!

Izmanto mācību grāmatas un citus informācijas avotus!

1.2. Kas bija līdzīgs katrā no aplūkotajām vēsturiskajām situācijām?

Kas bija atšķirīgs katrā no aplūkotajām vēsturiskajām situācijām?

Shēmas paraugs

Valsts:

Autoritārās vai totalitārās ideoloģijas veids:

Grūtības, piemēram, saimniecībā, politikā, starptautiskajās attiecībās	→	Autoritāro vai totalitāro ideoloģiju sludinātāju solījumi	→	Varas iegūšana

Avots A

Politiskie režīmi – valsts varas attiecības ar valsts pilsoņiem

Politiskais režīms					
Pilsoņu iespējas ietekmēt valsts varu		Valsts vara kontrolē		Pilsoņu brīvības valstī	
Demokrātijā	Autoritārisma / totalitārisma	Demokrātijā	Autoritārisma / totalitārisma	Demokrātijā	Autoritārisma / totalitārisma
Pilsoņi regulāri piedalās vēlēšanās. Tā pilsoņi izvēlas, kam uzticēt varu. Pilsoņiem ir tiesības dažādos veidos izteikt savas prasības pie varas esošajiem.	Vēlēšanas nenotiek vai tiek viltotas. Pilsoņiem nav tiesību izteikt savas prasības pie varas esošajiem vai arī tiesības tiek stipri ierobežotas.	Valsts vara nekontrolē pilsoņu dzīvi. Valsts vara pilsoņiem rada iespējas justies droši, izmantot savas tiesības un baudīt labumus.	Valsts vara cenšas ietekmēt un kontrolēt pilsoņu saimniecisko darbību, kultūras dzīvi, zinātni un sadzīvi.	Pilsoņi var: • brīvi izteikt savus uzskatus; • pulcēties; • veidot organizācijas; • izdot presi; • grāmatas; • rīkot pasākumus. Pilsoņu brīvības var ierobežot tikai tad, ja tās kaitē citiem pilsoņiem vai valstij kopumā.	Īpašas valsts radītas iestādes kontrolē un ierobežo: • pilsoņu iespējas izteikt savus uzskatus; • pulcēties; • veidot organizācijas; • izdot presi un grāmatas; • rīkot pasākumus. Pilsoņu paustie uzskati vai rīcība nedrīkst būt pretrunā ar varas noteiktajiem.

Avots B*Autoritārisma un totalitārisma atšķirības*

Autoritārisms	↔	Totalitārisms
Valsts vadītājam ir politiskā vara. Valsts vadītājs dažas sabiedrības dzīves jomas cenšas ietekmēt vairāk, bet ne pilnībā kontrolēt.		Valsts vadītājs cenšas kontrolēt un regulēt visas sabiedrības dzīves jomas.

2. uzdevums

2.1. Kā katrs no tekstā iepazītajiem režīmiem nodrošināja savu varu minētajās nozarēs?

Kādas bija vai varēja būt šo režīmu sekas?

Apkopo atbildes uz jautājumiem tabulā!

Pirms darba veikšanas iepazīsties ar avotu C!

2.2. Kas bija līdzīgs katrā no aplūkotajām valstīm?

Kas bija atšķirīgs katrā no aplūkotajām valstīm?

Shēmas paraugs

Valsts:

Režīms:

Varas veids	Vara pār valsts pārvaldi	Vara pār saimniecību	Vara pār kultūru un zinātne	Vara pār cilvēku privāto dzīvi
Kā to nodrošināja?				
Kādas tam varēja būt sekas?				

Avots C*Autoritāro un totalitāro režīmu izmantotie sabiedrības kontroles paņēmieni*

Politika	Saimniecība
Režīms pulcina atbalstītājus un stāsta par jauna laikmeta sākumu, jaunas sabiedrības veidošanu, savas tautas īpašo vēsturi. Režīma līderis iegūst tiesības vienpersoniski pieņemt likumus un iecelt cilvēkus amatos. Līderiem parasti tiek piešķirts vadoņa nosaukums. Politiskās partijas tiek likvidētas vai arī tiek saglabāta līdera vadītā partija. Līdera vadītās partijas uzdevums ir kontrolēt sabiedrību un popularizēt līdera idejas. Vēlētās iestādes tiek likvidētas vai arī vēlētājiem viltus vēlēšanās liek apstiprināt vadošās partijas izraudzītos kandidātus. Tiek izveidotas iestādes slepenai pilsoņu izspiegošanai. Iestādes vajā režīma pretiniekus. Ir masveida ieslodzījuma vietas. Ieslodzījuma vietās pilsoņi var nonākt uz nenoteiktu laiku pēc valdības pārstāvju rīkojuma.	Režīms pasludina saimniecības kalpošanu kopīgām sabiedrības interesēm. Uzņēmumi un zeme tiek pārņemti valsts īpašumā (nacionalizēti) vai arī valsts dibina savus uzņēmumus. Saimniecība tiek regulēta ar attīstības plāniem. Uzņēmumiem plāni noteikti jāizpilda. Valdība veic dažādas darbības ar naudu. Valdība cenšas regulēt cenas un algas. Režīms rīko akcijas, publiskos darbus. Tā režīms parāda savas rūpes par kādu saimniecisku vai sabiedrisku problēmu. Režīms plaši izmanto apcietināto cilvēku bezmaksas darbu.

Kultūra, zinātne	Sadzīve
Režīms cenšas panākt mākslas darbu un zinātnisko pētījumu kalpošanu režīmam. Šādu ideju popularizēšanu sauc par propagandu. Tiek nodibināta īpaša ministrija. Ministrija rūpējas par režīma ideju propagandu. Valsts ievieš cenzūru. Bez cenzūras atļaujas nedrīkst publicēt nevienu darbu vai rīkot kultūras pasākumu. Režīms veido organizācijas māksliniekiem un zinātniekiem. Šīs organizācijas kontrolē mākslinieku un zinātnieku darbību. Režīms organizē plašus būvdarbus. Režīms masveida pasākumos popularizē savas idejas.	Režīms pasludina, kādam jābūt "īstam" pilsonim un "īstai" ģimenei. Par labāko cilvēku īpašību tiek pasludināta uzticība režīma idejām. Režīms veido organizācijas dažādām sabiedrības grupām (bērniem, sievietēm). Ar šo organizāciju palīdzību režīms audzina cilvēkus režīma ideju garā. Par varoņiem pasludina cilvēkus, kuru darbība saskan ar režīma idejām. Režīms aicina sekot varoņu piemēram. Saviem atbalstītājiem režīms regulāri piešķir dažādus labumus un apbalvojumus.

3. uzdevums

3.1. Bija valstis, kurās saglabājās demokrātija. Šajās valstīs pamatā tika atrisinātas 3 tālāk minētās problēmas.

Sarīkojiet prāta vētru!

Izvirziet savas idejas valsts vadītājiem problēmas risināšanai!

- 1) Valstī sākas saimnieciskas grūtības.
- 2) Saimniecisko grūtību dēļ pārāk daudzi cilvēki nonāk trūkumā.
- 3) Cilvēki no politiķiem gaida ātrus risinājumus un nosoda partiju tirgu.

3.2. Vai arī dzīvē tika izmantotas tās idejas, kuras izvirzījāt prāta vētrā?

3.3. Pārbaudiet savas izvirzītās idejas pēc avota D parauga!

Avots D

Eiropas valstu attīstība pēc Pirmā pasaules kara

Problēmas:	Problēmu risinājuma meklējumi	Problēmas risinājumi
Saimnieciskās: • kara sekas – sagrauta saimniecība, darbaroku trūkums, kara invalīdu uzturēšana; • ekonomiskais cikls (krīze). Politiskās: • partiju strīdi; • neapmierinātība ar kara sekām un politisko kārtību pēc kara.	Autoritārisms un totalitārisms	Komunistu režīms Krievijā. Fašistu režīms Itālijā. Nacistu režīms Vācijā. Diktatūras citās Eiropas valstīs: • armijas diktatūra Portugālē, Spānijā, Grieķijā; • monarhu diktatūras Albānijā, Bulgārijā, Dienvidslāvijā, Rumānijā; • reģenta (monarha aizstājēja) diktatūra Ungārijā; • ietekmīgu nacionālo politiķu diktatūras Polijā, Lietuvā, Igaunijā, Latvijā, Austrijā.
Drošības: • pilsoņu karš valstī vai tā draudi; • bailes no kādas kaimiņvalsts agresijas.	Reformas demokrātiskā ceļā	Pretrunīgu partiju veidotas apvienības valdības problēmu risināšanai Apvienotajā Karalistē un Francijā. Saimniecību regulējošs Jaunais kurss ASV. Saimniecību regulējoša valdību politika Dānijā, Zviedrijā, Somijā, Norvēģijā, Čehoslovākijā, Beļģijā, Nīderlandē, Luksemburgā.

4. uzdevums

No demokrātijas uz totalitārismu: eseja

1. Uzraksti eseju par tematu “Autoritārisms un totalitārisms: pagātne vai nākotne”!

Esejā apkopo uzzināto!

Darba veidošanai vari izmantot piedāvāto plānojuma paraugu.

Kad darbs paveikts, vari to novērtēt. Novērtējumam vari izmantot doto pašnovērtējuma skalu.

2. Vai tava eseja atbilst visiem norādītajiem apgalvojumiem?

Tabulā doti izcilas esejas kritēriji.

Avots A*Esejas struktūra*

Ievads	Kāpēc ir svarīgi runāt par šo jautājumu?
Iztirzājums	Kādu mantojumu atstāja autoritārie un totalitārie režīmi? Mini faktus! Ko cilvēki var mācīties no šī mantojuma? Kā tu vērtē notikumus mūsdienu sabiedrībā? Kā notikumi liecina, ka cilvēki ir ņēmuši vērā pagātnes mācības? Mini piemērus!
Noslēgums	Ko tu ieteiktu darīt sabiedrībai, lai autoritārisms un totalitārisms izzustu?

Avots B*Pašnovērtējuma skala*

Pašnovērtējuma skala
Man izdevās izvirzīt vairākus argumentus, kāpēc ir svarīgi runāt par šo jautājumu.
Es raksturoju mantojumu dažādās jomās. Savas domas es pamatoju ar faktiem.
Es daudzpusīgi vērtēju notikumus mūsdienu sabiedrībā. Ar piemēriem es parādīju pagātnes mantojuma lomu.
Man izdevās izvirzīt vairākus ieteikumus, kā autoritārismu un totalitārismu padarīt par pagātne.